

DEDE KORKUT DESTANLARINDAN “KANLI KOCA OĞLI TURALI BOY”NIN TAHLİLİ

Destan özetle şöyledir: Kanlı Koca, oğlu Kan Turalı'yı evlendirmek ister. Kan Turalı, evleneceği kızın birtakım yiğitlik vasıflarını taşımasını istemektedir. İç Oğuz'da Taş Oğuz'da Kan Turalı'nın istediği vasıflarda kız bulunamaz. Kanlı Koca, yanına pirleri alarak kız arar; Trabzon tekfurunun kızı Selcen Hatun, istenilen vasıfları taşımaktadır. Ancak bu kızı alabilmek için üç canavarı öldürmek gerekmektedir, bunu kim denemiş ise başarılı olamamış, ceza olarak kellesi burca dikilmiştir. Kanlı Koca durumu Kan Turalı'ya olduğu gibi açar. Kan Turalı gitmeye karar verir; engel olamazlar. 40 yiğidi ile Trabzon tekfurunun karşısına çıkan Kan Turalı, Allah'ın emri ile Selcen Hatun'u almaya geldiğini, üç canavarla da mücadele etmeyi kabul ettiğini bildirir. Kan Turalı, anadan doğma soyundurulur. Selcen Hatun'un da gönülu Kan Turalı'ya meyyâldir. Kan Turalı Allah'ın inayeti, Peygamber'in himmeti ve 40 yiğidinin kopuzla cesaretlendirmesi neticesinde üç canavarı öldürür, kızı alır, memleketine doğru yola çıkar. Yolda, kızını Kan Turalı'ya verdiği pişman olan Tekfurun askerleri ile çarpışmak zorunda kalırlar. Yaralanan Kan Turalı'yı Selcen Hatun kurtarır, düşman ordusunu tek başına dağıtır. Bu, Kan Turalı'nın ağırlığına giderse de Selcen Hatun'un üstünlüğünü, savaşçılığını kabul eder. Evlenirler.

I- TİPLER

a) Kan Turalı

Dede Korkut destanlarında kahramanlar, destanî vasıflar taşırlar. Onlar; alp, cihangir, cilasun Oğuz beyleri/beyzadeleridir. Kan Turalı da bu tarif çerçevesindedir. O da yiğitliğine güman duyulmasını, kendisine yapılmış en büyük hakaret sayar, yiğitlik olarak dünyada yapamayacağı hiçbir şeyin olmadığına inanır. Bu sebeple seçeceği eşin de en az kendisi kadar yiğitlik vasıfları taşımasını ister:

"... men yirümden turmadın ol turmuş ola, men kara koç atıma binmedin ol binmiş ola, men kanlu kâfir iline varmadın ol varmış, mana baş getirmiş ola"(1).

Yaşanılan hayatın bir gereği olan bu isteğin gerçekleşmesi için tabii olarak kahramanın da kahramanlığını göstermesi gerekir. Gösterilen kahramanlığın hiç bir sosyal faydası bulunmamasına mukabil, kahramanın gururu açısından önemi büyüktür. Bilinmeyen bir mekân ve ilk kez yapılacak olan bir mücadelede kahraman, bazı iç tereddütler geçirse de kahramanlığını ispat etmek, gururunu kurtarmak zorundadır. Kan Turalı'da bu hali açıkça görmekteyiz:

Doç.Dr.M. Öcal OĞUZ

Hacettepe Üniversitesi Edebiyat Fakültesi

"... Baba bu sözi sen mana dimemek gerek idün, çünkü didün elbette varsam gerek, başıma kahınç yüzüme tohunç olmasun"(2).

Ya varam ya varmayam
Ya gelem ya gelmeyem
Ya kara buğranın göksi altında kalam
Ya buğanın boynuzında ilişem
Yâ kağan aslanun kıyrağında didilem
....."(3), '

Görüldüğü gibi, Selcen Hatun'u çok zor olduğunu Kan Turalı kabul etmektedir. Ancak bu noktada Selcen Hatun'u almaktan daha mühim olarak "başa kakinç yüze tohunç" bir iş yapmamak fikri öne çıkmaktadır.

Kızına talip olduğu bir yaşlı olarak gördüğü tekfura:

"Tar eteğine gin koltuğuna sığını gelmişem"(4),

demekte bir mahsur görmeyen Kan Turalı, boğa ile mücadele ederken yumruğu sayesinde ayakta durabilen boğanın önünden çekilmeyi -bir oyun, taktik olarak da olsa- kaçmak olarak değerlendiren bir tereddüt hali yaşayacak kadar da gururludur. Öyle ki düşmanını bile başkasının kovmasını, kendisine bir hakaret olarak görür (5).

b) Selcen Hatun

Selcen Hatun, Kan Turalı'nın Oğuz illerinde bulamadığı erden er güzeller güzeli bir kızdır:

"Sağına solına iki koşu yay çeker-idi. Attığı oh yire düşmez idi"(6).

Selcen Hatun'un güzelliği dile getirilirken Kan Turalı tarafından "selvi boylu", "tar ağzılı", "kara kaşlı", "kara saçlı" olarak tarif edilmektedir(7). Bunun yanında Kan Turalı da "cemâl ve kemâl iyesi"dir(8). Destanda yiğitliği ön plana çıkarılan Selcen Hatun'un, Kan Turalı'nın cemalini görünce duyduğu hisler, müşahhas benzetme unsurları kullanılarak çok güzel bir şekilde dile getirilir:

"... Kız Köşkededen bakar idi, taraklığı boşaldı, kedisi mavladı, avsıl olmuş tana gibi ağzının suyu akdı"(9). Selcen Hatun, Kan Turalı'yı görünce gönül düşürmüştür. Onun üç canavarı yenip yenmemesi artık bir önem taşımamaktadır. Bu motif hikayelerimizde istemediği kimselere varmak istemeyen kızların zor şartlar öne sürmesi motifine benzemektedir. Nitekim, Selcen hatun, hislerini çok açık olarak ifade eder:

"Hak Ta'âla atamın kônline rahmet eylese, kebin kesip meni ol yiğide virse, bunun kibi yiğit hayıf ola ki canavarlar elinde helak ola"(10).

Saray hayatının durgunluğu içerisinde bir genç kızın cemâl güzelliğine aşık olması normaldir ve bu bir yerleşik medeniyet motifidir. Selcen Hatun saraydan yaylaya çıktığı vakit, göçebe hayatına geçtikten sonra aranan vasıflarını ortaya koyar: Kan Turalı'yı derin uykusundan uyandırır, düşmana ilk o saldırır. Kan Turalı'yı kurtarır. Bu vasıflarıyla Selcen Hatun, göçebe medeniyetinin ortaya çıkardığı bir kadın tipidir (11),

Dede Korkut Destanlarından Bamsı Beyrek'te, Beyrek de Kan Turalı gibi, yiğitlik vasıfları taşıyan bir kız istemektedir. Bu bakımdan Banı Çiçek'le ok yarıştırmış, ata biner, güreşir, hepsinde üstün gelir. Ancak Banı Çiçek'in de aradığı vasıflarda olduğunu anlar, ondan sonra yüzüğünü çıkarıp parmağına takar(12).

Kan Turalı ise, Selcen Hatun'un sadece methini duymuştur. Güreşmeden, ok yarıştırmadan, ata binmeden almaya razı olur. Bunu babanın müşahedesine inanma olarak değerlendirebiliriz (13). Aynı şekilde kendisiyle evlenilme şartı olarak ortaya konulan 3 canavarın öldürülüp öldürülmemesi de Kan Turalı'yı gördükten sonra Selcen Hatun'u ilgilendirmemektedir. Bunu, göçebeliliğin vazgeçilmez şartlarından birisi olan yiğitliğin, sarayın emniyetli atmosferinde unutulmasına bağlayabiliriz.

Nitekim, bozkırda düşmanla karşılaşınca akılları başlarına gelir, birbirlerini yiğitlik yönünden denerler(14).

Burada yerleşik medeniyetin değer yargılarının yavaş yavaş Oğuzlar arasında da kabul gördüğüne yorumlanabilecek unsurlar vardır. Buna yeri geldikçe temas edeceğiz.

c) Kanlı Koca

Kendisi için de mukadder olan ölüme yaklaştığını hisseden ve son vazife olarak oğlunu evlendirmek isteyen yaşlı bir Oğuz beyi olarak karşımıza çıkmaktadır. Oğluna kız araması, mal mülk vermek istemesi, Trabzon'a göndermek istememekteki haklı endişesi, mutlu sondaki sevinci ile çok realist bir şekilde tarif edilmekte ve hadiselere karıştırılmaktadır. Bu tavırlarıyla Kanlı Koca, bugünkü Anadolu köylüsünün hasletlerine sahiptir.

ç) Kanlı Koca'nın Karısı

Destanın muhtelif yerlerinde "kancık olmuş ana" olarak geçen, veda anlarında eli öpülen bir yaşlı kadındır. Kocası ile oğlunu karşılamaya geldiklerinde gelini Selcen Hatun'u görüp oğlunu göremediği zaman teessürle söylediği manzumeyle karşımıza çıkmaktadır.

"Anam kişi kızum kişi

Ala tan ile yiründen tan geldün

Oğulu tutdurdın-mı
 Gafil ile görklü başın kesdürdün mi
 Kadın ana bigbaba diyü buzlatdun mı
 Sen gelürsin bir bigim görünmez bağrum
 yanar
 Ağız dilden bir kaç kelime haber mana
 Kara başum kurban olsun gelin sana"

Bu manzumede Dirse Han'ın hatununun oğluna duyduğu sevginin tezahürü olan manzumedeki şiiriyeti bulmak mümkün değildir(15). Ancak, en eski hayat tarzının, klanlığın bir gereği olan ana-oğul yakınlığının, yerleşik medeniyetteki ata-erkil yapı lehine bozulduğunu, şiiriyetin, hislerdeki kesafetin azaldığını veya normale döndüğünü düşünebiliriz(16). Ayrıca, destanın kuruluşunda ana-oğul ilişkisi birinci tema olmadığından şiiriyet zayıf kalmıştır, diye de düşünebiliriz.

d) 40 Yiğit

Dede Korkut destanlarının sık rastlanan motiflerinden olan ve Kan Turalı destanında da karşımıza çıkan 40 sayısı, Türkler arasında kutsal olarak bilinmektedir. Bu bakımdan bu sayıya kesin rakam gözüyle bakamayız. Diğer destanlarda da bu izafilik açıkça ortaya çıkar. Kadın kahramanların 40 nedimesi, erkek kahramanların 40 yoldaşı/yiğidi bulunmaktadır. Dirse Han 40 yiğidi ile ava çıkar, onun hatunu 40 nedimesi ile Boğaç'ı arar. Daha sonra Dirse Han'ı kafirlere teslim eden 40 yiğit, 40 namert olarak anılır. Bu örnekleri çoğaltabiliriz.

Dede Korkut kahramanları mağrurdurlar. Yapmaları gerekeni tek başlarına yapmak isterler. Yiğitlerin varlığı daha çok "kalabalık korkudur" atasözünde tekrarlandığı şekliyle adeta bir güvencedir. Nitekim, Kan Turalı da üç canavarı yenmesi için 40 yiğidinden kendisini cesaretlendirecek şeyler söylemelerini ister. Ancak, olaya doğrudan müdahale etmelerini istemek aklından bile geçmez. 600 kâfirle kavga ederken de 40 yiğidi yanında yoktur; Selcen Hatunun müdahalesini de kendisine hakaret sayar(17).

e) Tırabuzan Tekfuru

Selcen Hatunun babasıdır. Kara şayka giymekte ve sarayda oturmaktadır. Kan Turalı, boğayı öldürünce, kızını ona vermek ister. Ancak kardeşi ve oğlu diğer hayvanlarla da mücadele etmesi gerektiğine Tekfuru ikna eder. Kızını Kan Turalı'ya önce verir, sonra pişman olur, peşlerinden 600 atlı gönderir.

Buradan kâfirlerin sözüne güven olmayacağını telkin edilmekte olduğu neticesini çıkarabiliriz. Zira, Dede Korkut'ta bütün kâfirler, nâmerttirler. Düşmanın ruh yapısına ehemmiyet veren

ancak onlara güvenemeyen Dede Korkut kahramanları ile düşmana hiç ehemmiyet vermeyen Oğuz Kağan arasında mühim farklar vardır. Dede Korkut kahramanları yeni çevrede, yeni dinin telkinleri altında, iç karışıklıklar içerisinde tezat ve tereddütlerle doludurlar.

f) Ozan

Destanda ozan karşımıza iki yerde çıkmaktadır. Birincisi:

"At ayağı külük, ozan dili çevük olur"(18) atasözü ile, Kan Turalı'nın Trabzon'da gerdeğe gireceği vakit ikinci kez karşımıza:

"Ozan gelür yiltime çalar"(19) cümlesinden çıkmaktadır

Bu iki cümleden, bu destanın bir ozan tasnifi olduğuna ve düğün ve sair eğlencelere ozanların çağrıldığı hükmüne varılmaktadır.

g) Dede Korkut

Destanlardan anlaşıldığına göre Dede Korkut, ozanların piri ve bu destanların tasnif edicisidir. Destanlarda Dede Korkut kâh eski Türk dininin kâh İslâmiyetin bir ulu'su olarak karşımıza çıkmaktadır. Kan Turalı Boyunda da:

"Şadılık çalıp boy boylayan soy soylayan"(20). Dede Korkut'un, hikayenin sonunda yaptığı dua tamamıyla İslâmî bir karakter taşımaktadır. Kan Turalı, kafir beyleri ile "şarap" içer, babası oğlunu görünce "Allah'a şükürler olsun" diyerek "attan aygır kestirir, göl gibi kıımız sağdırır"(21), sonra da Dede Korkut'tan "şadılık" isterler. Attan aygır yenip göl gibi kıımız içildikten sonra Dede Korkut:

"Ecel geldiğinde ara imandan ayırmasun. Kadir seni nâmerde muhtaç itmesün, Allah viren ümizün üzilmesün, ağ alında biş kelime du'a kılduk kabul olsun, âmin diyenler dizar görsün, yiğışdursun dirüşdürsin günahunuzu adı görklü Muhammed Mustafa'ya bağışlasun"(22) der.

Bu tezadı, Dede Korkut Oğuzlarının İslamiyeti yeni yeni kabul etmekte oldukları şeklinde yorumlayacağımız gibi, bu dua bölümünün destana çok sonraki anlatımlarla da ilave edildiği hükmüne de varabiliriz.

II- MEKÂN

Dede Korkut destanlarının hangi mekanda geçtiği konusunda birbirinden farklı fikirler bulunmaktadır. Prof. Dr. Mehmet Kaplan, bu destanların "Oğuzların yeni mekandaki hayatlarını" anlattığı fikrindedir(23). Prof. Dr. Fahrettin Kırzioğlu da bu fikri doğrular mahiyette çalışmalara sahiptir(24). Prof. Dr. Muharrem Ergin ve Dr. Faruk

Sümer ise, destanların, Oğuzların Sırderya dolaylarındaki hayatlarından ilham aldığı beyan ederler(25). Bunun yanında M. Ergin, Doğu Anadolu ve Azerbaycan'da olan yeni mekânın destanlara sonradan adapte edildiği, ancak bu adaptasyonun başarılı olmadığı fikrini de belirtir(26).

Akkoyunlular'ın ilk beyi Tur Ali Bey'dir(27) ve oğlunu Trabzon'dan evlendirdiği tarihi kayıtlarda geçmektedir(28). Destanımızdaki Kan Turalı'nın bu beyin destanlaşmış hayatından izler taşıdığı açıktır. Ayrıca, destanlarda bey hanımları "hatun" olarak zikredildiği halde, genç kızlar ve sair kadınlar isimleriyle anılmaktadır, Banu Çiçek, Kısırca Yenge, Boğazca Fatma... isimleriyle anılırken Selcen'e devamlı olarak Hatun diye hitap edilmesinde, destanın Tur Ali Bey'le olan ilgisini görmeliyiz. Buradan hareketle de mekânın bir adaptasyon değil, hadisenin asıl cereyan ettiği yer olduğunu söyleyebiliriz.

Kanlı Koca'nın:

"Oğul sen varacak yürün
Tolamaç tolamaç yolları olur
Atlı batup çıkamaz anun balçığı olur
Ala yılan sökemez anun ormanı olur
Gök ile pehlü uran anun kal'ası olur"(29).

diyerek bahsettiği yer, Doğu Karadeniz'in sarp, yolları dolambaçlı, sık ormanlı Zigana Dağları çevresine çok benzemektedir. Bu bakımdan, diğer destanlardan bazılarında açıkça belli olmayan mekânın, bu destanda kaba hatlarıyla ortaya çıktığını görmekteyiz.

III- TABİAT

Destanlar incelendiğinde görülmektedir ki, Dede Korkut Oğuzları henüz yerleşik hayata geçmemişler, akıncı özelliklerini kısmen kaybetmişler, deve ve koyun sürüleri beslemeye başlamışlardır. Bu durum onları belli bir merkeze bağlamakta veya sık sık merkez değiştirilse de bu hareketlerin kısa sürede neticelendirilmesi zaruri olmaktadır. Akına veya ava giden beylerin geride bıraktıklarını düşünmesi gerekmekte, bazen de uzayan av veya alandan sonra ellerini, yurtlarını yerlerinde bulamamaktadırlar(30).

Bir geçim kaynağı olarak karşımıza çıkan at, koyun ve deve sürülerinin bol otlu açık alanlara ihtiyaçları vardır. Bu sürüler için ormanlık alanlar, bir çok tehlikenin kol gezdiği yerlerdir. Kurtları ve sair vahşi hayvanların tasallutundan koyun sürülerini ancak bütün sürünün görülebileceği yerlerde korumak mümkündür. Bu yüzden Dede Korkut kahramanları, çayırılı çimenli yerleri tercih ederler. Akıncı insana,

tabiatta hareketini atlarla temin edenlere orman engeldir.

Bu hususu Kan Turalı destanında çok açık bir şekilde görmek imkanına sahibiz. Kanlı Koca oğlunu Trabzon'a gitmekten vazgeçirmek için "korkunç haberler" vermek ister:

"Oğul sen varacak yürün

Ala yılan sökemez anun ormanı olur"(31).

Buna karşılık Kan Turalı:

"Ala yılan sökemez ormanını

Çakmak çakup oda yâkam"(32)

cevabını verir.

Buradan, ağacın henüz bir yerleşik medeniyet unsuru olarak Oğuzların hayatına girmediğini söyleyebiliriz. Ormanın, kerestesinden istifade edilen yer değil de atların hareketine engel olan bir yer, bir tuzak olarak karşımıza çıkması, bu fikri doğrular mahiyettedir.

Dede Korkut kahramanları diğer destanlarda da açıkça görüldüğü gibi açıklık alanlardan hoşlanmaktadırlar. Dağlar, ormanlar durulacak değil, aşılacak yerlerdir. Kan Turalı Trabzon Tekfuruna şöyle seslenir:

"Karşı yatan kara tağını aşmaya gelmişem"(33)
40 yiğidi Kan Turalıyı cesaretlendirmek için:

"Arka Mili Ala Tağı

Avlayuban kuşlayuban aşmadın mı"(34)

derler.

Nitekim, Selcen Hatun'u alan Kan Turalı, yedi gün yedi gece hiç bir yerde konaklamaz. Oğuz'un serhatti olarak bildirilen ve konmaya karar verilen yer şöyle tarif edilir:

"Kan Turalı baktı gördü bu kondığı yirde kuğu kuşları, turnalar, turaçlar, keklikler uçarlar. Sovuk sovu sular çayırılar, çimenler..."(35).

Oğuz kahramanları, uzaktan gelmekte olan düşmanını görebileceği, atına binip rahatça vuruşabileceği açık alanları tercih eder. Gerdeğe hazırlanan Kan Turalı'nın çadırı "gök ala, görklü çemene"(36) dikilir

IV- HAYAT TARZI

Dede Korkut destanlarında göze çarpan dikkate değer unsurlardan biri de göçebe medeniyeti ile yerleşik medeniyet arasındaki mücadeledir. Bu mücadeleyi bütün destanlarda görmek imkanına sahibiz.

Prof. Dr. Mehmet Kaplan'ın da Dede Korkut ile ilgili makalelerinde temas ettiği gibi(37) Kan Turalı, evlenmek istediği kızı şöyle tarif eder:

"Men yirümden turmadın ol turmuş ola. Men kara koç atuma binmedin ol binmiş ola, men kanlu kâfir iline varmadın ol varmış ola, mana baş getürmiş ola"(38).

Bunun yanında Kan Turalı istemediği kız tipini de şöyle anlatır.

"Pes varasın bir cici bici Türkmen kızını alasın nagahandan tayanam üzerine düşem karnım yırtıla"(39).

Göçebe hayatının gerektirdiği kadın tipinin açıkça belirtilmesine karşılık, Kan Turalı'nın İç Oğuz'da Taş Oğuz'da, aradığı vasıflarda bir kız bulamamasını "kızların cicili bicili" olmasını, Oğuzlar'ın yerleşik hayata geçmekte olmalarına bağlayabiliriz. Ayrıca, yukarıda temas ettiğimiz gibi ormanı yakacak kadar göçebe ruhuna sahip Kan Turalı'nın, atlıların battıkları balçıklara kumlar döşemesi(40), yurdunda yiğitlik vasıfları taşıyan bir kız bulamaması, medeniyet değiştirmekteki buhran ve çelişkileri çok güzel izah etmektedir.

Kanlı Koca kızı aramaya giderken oğluna şu tembihte bulunur:

"... Oğul sen mala becit ol yığ, men sana arayı gideyim"(41).

Destanlardan, göçer evlerde yaşadıklarını anladığımız Oğuzlar'ın becit olunacak, yığılacak mallarının bulunması dikkate değer bir husustur. Çünkü malın yığıldığı yerde beklemek, ayrılmamak esastır. Bu da az çok yerleşik olmayı gerektirir.

Bu destanda hayat tarzını belirleyici olarak dikkatimizi çeken bazı unsurlara da işaret edelim. Atana saygısı büyük bir yer işgal etmektedir. Akına giden, yurttan ayrılan yiğit, mutlaka anasının babasının elini öpmekte, müsaade almaktadır. Evlenmelerde kalınlık vermek şarttır. Bir istisnai husus olarak Kan Turalı da kalınlığın üç canavarı öldürmek olduğunu görüyoruz. Şenlik/şölenlere ozan çağrılmakta, ak çadır dikilmekte, attan aygır, deveden buğra, koyundan koç kırdırılmaktadır.

Dede Korkut destanlarından Oğuzlar'ın hayvancılık ve yağmacılık ile hayatlarını idame ettirdiklerini anlamamıza karşılık, bu destandan geçimlerinin hayvancılık esasına dayandığına hükümlenilecek işaretler mevcuttur: Kanlı Koca oğluna "mala becit ol yığ" der, oğlunun düşününde "attan aygır, deveden buğra, koyundan koç kırdırır" (42).

V- DÜŞÜNCE SİSTEMİ

Dede Korkut Oğuzları müslümandırlar. Ancak göçebe hayatının ve eski Türk dininin kuvvetli

tesiri altında, ruhtan ziyade bedene önem veren bir karakter sergilerler.

Kan Turalı Trabzon Tekfurunun ikram ettiği "al şarab"(43) içer; sıkıntı anında "adı görklü Muhammed'e salavat getirir"(44); ziyafet sofrasında "kımız içip at eti yer"(45); dileği yerine geldiği vakit de "iki rekat şükür namazı" kılar(46). Kan Turalı'da gördüğümüz bu çelişki, diğer Dede Korkut kahramanlarında da mevcuttur.

Göçebe medeniyetinden yerleşik medeniyete geçiş mahsülü olarak değerlendirilen Dede Korkut destanlarında maddî kuvvet esastır. Ancak, manevî kuvvet de artık kendisini hissettirmektedir. Çok güçlü bir vücut yapısına sahip Kan Turalı, 3 canavarı yenmek için gene de "Hak Ta'âla'nın inayeti"ne (47) muhtaçtır.

VI- EŞYA VE ALETLER

Bu destanda, göçebe/yerleşik çatışmasının bariz örneklerini, maddî kültür unsurlarında da görmekteyiz:

Kan Turalı Trabzon'a geldiği zaman "tekfurun adamları ak çadır diktiler, ağça koyun kırdılar, yidi yıllık şarap içirdiler"(48). Buna mukabil tekfurun kendisi sarayda taht üzerinde, kızı Selcen hatun ise köşkte oturmaktadır(49).

Oğuz beylerini hoş karşılamak isteyen tekfurun onları ak çadırdaki ağırlamasını, Oğuzlar'ın sarayda oturmayı beğenmedikleri şeklinde yorumlayabiliriz.

Oğuzlar kendi toplantılarında daima kımız içerler. Bu destanda kafirlerin şarap içtiklerini, Oğuz beylerine de ikram ettiklerini görmekteyiz. Şarabın elde edilmesi, yedi yıl bekletilmesi, uzun sabır isteyen bir iştir. Göçebenin buna ne zamanı ne de tahammülü vardır. İkinci (yerleşik) ile akıncı (göçebe) toplum arasındaki yaşayış farkını kımız ve şarap kelimeleri çok iyi sembolize etmektedir kanaatimizce.

Savaşlarda Oğuzlar kılıç, gürz gibi yakın dövüşün aletlerini kullanırlarken, kafirler ok-yay tercih etmektedirler. Bunu kafirlerin "temür tonlu" olmalarına bağlayacağımız gibi, Köroğlu'nun "Delikli demir çıktı mertlik bozuldu" demesinden hareketle, Oğuzların uzak dövüşü namertlik olarak değerlendirdiklerini de düşünebiliriz:

Selcen Hatun'un vasıfları anlatılırken "sağma soluna iki koşa yay çektiği(50) belirtilir. Oğuzlar ise ok Ve yayı avda kullanırlar. Dede Korkut'ta ok-yay kullanmak bir yiğitlik işareti olmaktan çok, "avda hüner göstermek" söz konusu olduğu zaman ehemmiyet kazanmaktadır.

Kopuz, Oğuzlarda "ilahi" bir çalgıdır. Ozanlar kadar beyler de kopuz çalarlar. Azgın canavarlar karşısında sıkıntıya düşen Kan Turalı, yiğitlerinden kopuz çalıp kendisini övmelerini ister. Kopuz sesi, Oğuz yiğidinin kendine güvenini artırır, cesaretlendirir; azgın boğayı buzağı gibi görmesini sağlar(51).

Kâfirler saraylarda otururlarken, Oğuzlar şölen/düğün zamanlarında "ak otağ/ak çadır" dikerler, diğer zamanlarda "iv"lerde yaşarlar. Buradaki iv'in diğer destanlardan da hareketle "göçer ev" tabirinde de ifade edildiği üzere tekerlekli/araba üzerine kurulmuş çadır olduğu araştırmacılarca kabul edilmektedir(52).

Bu arada, pıçak(53), kayış(54), üzengi(55) gibi her iki medeniyet dairesinde de görebileceğimiz malzemenin elimizdeki destandamevcut olduğunu belirtelim.

VII- HAYVANLA MÜCADELE

Prof. Dr. Mehmet Kaplan Dede Korkut Kitabı'nda, "İslam medeniyeti ile Bizans ve Anadolu'da karşılaşılan yabancı medeniyetlerin tesirlerini gösteren bir çok unsurlar vardır"(56) demektedir. Kan Turalı'nın boğa, arslan ve buğra ile yaptığı mücadele, bu dikkat noktasından değerlendirildiğinde, bunun Türklere has bir davranış olduğuna kanaat getirmek güçleşmektedir. Malum destanda Oğuz Kağan gergedanı, milletini; Boğaç ise boğayı, kendisini kurtarmak için öldürürler Dede

Korkut destanlarından olan Boğaç Destanı'nda Oğuzlar'ın Hanı olan Bayındır, Buğra ile boğa güreştirmektedir. Her nasılsa güreş alanından kurtulan boğa, Boğaç'a saldırır(57).

Halbuki, Kan Turalı destanında ahalinin huzurunda, belli kurallar içinde boğuşmak esastır. Hadise düzenli ve planlıdır. Kan Turalı anadan doğma soyundurulmakta ve silahsız olarak hayvanlarla mücadele ettirilmektedir. Bu, Türklere görülmeyen bir unsur olarak, bugün İspanya'da yapılan boğa güreşlerinin, Roma'da gladyatörlerin vahşiyane kavgalarının Bizans'a ve Trabzon'a yansımış bir şekli olmalıdır. Diğer Türk destanlarında rastlanılmayan ve batıda sık sık karşımıza çıkan bu unsurun Türklere ait olmadığı aşikârdır. Nitekim, hadisenin geçtiği mekanın Oğuz illerinin dışında olması da bu fikri doğrular mahiyettedir.

Bu tahlil denemesinden - diğer destanları da gözönüne alarak- netice olarak şunları çıkarabiliriz: Dede Korkut destanlarının anlatıldığı dönemde Oğuzlar'ın; eski yurtlarından getirdikleri bazı destan parçalarını yeni maceralarla birlikte yeni yurtlarına adapte ettiklerini, karşılaştıkları yerleşik medeniyetler karşısında bir müddet çekingen davrandıklarını, taarruz etmek yerine müdafaa etmeye daha fazla ağırlık verdiklerini, bunun yanında şu veya bu şekilde "kafir"lerle ilişkilere giriştiklerini, önce garipsedikleri yerleşik medeniyete sonraları ısınmaya başladıklarını, müslümanlığı kabul etmelerine karşılık eski Türk dininin ve eski hayat tarzının tesiriyle yarı müslüman bir hayat yaşadıklarını söyleyebiliriz.

DİPNOTLAR

* Bu yazıdaki görüşler 1989 yılında "Türk Destanları'nın Tahlihi" adlı Doktora dersinde Prof. Dr. Dursun Yıldırım'a seminer çalışması olarak sunulmuştur.

1. Muharrem ERGİN, Dede Korkut Kitabı I, s. 185.
2. Muharrem ERGİN, a.g.e., s. 186.
3. Muharrem ERGİN, a.g.e., s. 187.
4. Muharrem ERGİN, a.g.e., s. 188.
5. Muharrem ERGPW, a.g.e., s. 189, 195.
6. Muharrem ERGİN, a.g.e., s. 185.
7. Muharrem ERGİN, a.g.e., s. 197.
8. Muharrem ERGİN, a.g.e., s. 188.
9. Muharrem ERGİN, a.g.e., s. 188.
10. Muharrem ERGİN, a.g.e., s. 188.
11. Mehmet Kaplan, Türk Edebiyatı Üzerine Araştırmalar J, s. 41-54.
12. Muharrem ERGİN, a.g.e., s. 116-153.
13. Muharrem ERGİN, a.g.e., s. 186 (Babası, eğer hünerin var ise sana yarar kız buldum der).
14. Muharrem ERGİN, a.g.e., s. 193-198.
15. Muharrem ERGİN, a.g.e., s. 88-89.
16. Bu hususta M. Kaplan'm yukarıda zikredilen eserine bakılabilir.
17. Muharrem ERGİN, a.g.e, s. 195.
18. Muharrem ERGİN, a.g.e., s. 186.
19. Muharrem ERGİN, a.g.e, s. 193.
20. Muharrem ERGİN, a.g. .. s. 198.
21. Muharrem ERGİN, a.g.e., s. 198.
22. Muharrem ERGİN, a.g.e., s. 198.
23. Kaplan, a.g.e, s. 72.
24. Fahrettin Kırzioğlu, Dede Korkut Oğuznameleri 1. Kitap, 119 s. (M. ERGİN'den naklen)
25. Muharrem ERGİN, a.g.e., s. 52; Dr. Faruk Sümer, TFA 2 (30 Ocak 1952) 469. (Dede Korkut'un Teşekkül
26. Tarihi ile ilgili diğer görüşler için M. ERGİN'in eserine bakılabilir.)
27. Muharrem ERGİN, a.g.e., s. 52
28. Muharrem ERGİN, ag.e., s. 56
29. Adnan Sadık Erzi, Akkoyunlu ve Karayonlu Tarihi Hakkında Araştırmalar, TTK BelletenXVIII, 70 (Nisan 1954) 179-221 (M. ERGİN'den naklen) (Biz burada E, Rossi'nin fikrini paylaşıyoruz.)
30. Muharrem ERGİN, a.g.e., s. 186.
31. Muharrem ERGİN. a.g.e., s. 95-115. (Salur Kazan'ın evinin düşman tarafından yağmalanması anlatılır.)
32. Muharrem ERGİN, a.g.e., s. 186.
33. Muharrem ERGİN, a.g.e., s. 187.
34. Muharrem ERGİN, a.g.e., s. 188.
35. Muharrem ERGİN, a.g.e., s. 189.
36. Muharrem ERGİN, a.g.e., s. 193,
37. Muharrem ERGİN, a.g.e., s. 198.
38. Kaplan, a.g.e., s. 41-54,
39. Muharrem ERGİN, a.g.e., s. 185. 40- Muharrem ERGİN, a.g.e., s. 185.
41. Muharrem ERGİN, a.g.e., s. 187. (Burada kum dösemekten yol yapmayı, bataklıkları ıslah etmeyi düşünmek gerekir ki, bunlar birer yerleşik medeniyet unsurlarıdır.)
42. Muharrem ERGİN, a.g.e., s.185.
43. Muharrem ERGİN, a.g.e., s. 198.
44. Muharrem ERGİN, a.g.e., s. 188.
45. Muharrem ERGİN, a.g.e., s. 189, 191, 192.
46. Muharrem ERGİN, a.g.e., s. 198.
47. Muharrem ERGİN, a.g.e., s. 194.
48. Muharrem ERGİN, a.g.e., s. 193.
49. Muharrem ERGİN, a.g.e., s. 188.
50. Muharrem ERGİN, a.g.e., s. 188.
51. Muharrem ERGİN, a.g.e., s. 185.
52. Muharrem ERGİN, a.g.e., s. 189.
53. Kaplan, a.g.e., s. 70-94.
54. Muharrem ERGİN, a.g.e., s. 190.
55. Muharrem ERGİN, a.g.e., s. 192.
56. Muharrem ERGİN, a.g.e., s. 192.
57. Kaplan, a.g.e., s. 72.
58. Oğuz Kağan ve Dede Korkut Destanlarından hareketle, göçebe Türkler'de hayvanın yeri, önemi ve onlarla mücadele şekil ve esasları konusunda mühim fikirler ortaya koyan M. Kaplan'ın yukarıda adı geçen eserinin 55-69. sayfalarına bakılabilir.